

SPRAWOZDANIA

Ewa Stępień

ALKOHOL, RODZINA; OSOBY ZNACZĄCE¹ HELSINKI,
MARZEC, 1991

Symposium zorganizowane zostało przez Towarzystwo Badań Społecznych i Epidemiologicznych nad Alkoholem im. Kettila Bruunna przy współudziale Social Research Institute of Alcohol Studies w Helsinkach i Finish Foundation for Alcohol Studies. Poświęcone było prezentacji najnowszych badań empirycznych oraz wymianie doświadczeń z różnych form oddziaływań prewencyjnych i terapeutycznych w odniesieniu do problemów rodzinnych związanych z nadużywaniem alkoholu.

W konferencji wzięło udział 40 osób z 15 krajów europejskich i pozaeuropejskich. Ogółem przedstawiono 36 referatów. Dyskusje w grupach problemowych poświęcone były głównie incjacji i konceptualizacji porównawczych programów badawczych.

Większość prezentowanych prac koncentrowała się wokół różnych aspektów problemu alkoholowego w rodzinie. Najważniejsze w tym nurcie doniesienia sygnalizowały rolę i znaczenie rodziny w całości i jej poszczególnych członków (dzieci, współmałżonków) jako nieformalnego źródła kontroli i regulatora wzorów i nawyków spożywania alkoholu z jednej strony oraz jako potencjału dla ograniczania i/lub przewyższania nadużywania alkoholu czy też leczenia alkoholizmu z drugiej strony. Na przykład, z badań przedstawionych A. Ko-

¹ Sprawozdanie z Symposium nt. Alcohol, Family and Significant Others.

ski-Jannes z Finlandii wynikało, że obok stabilnej sytuacji rodzinnej i zawodowej najważniejszym czynnikiem sprzyjającym leczeniu jest posiadanie i wychowywanie dzieci. W odniesieniu do relacji tylko pomiędzy małżonkami badania K. Leonard i M. Senchak z USA, pokazały, że poczucie małżeńskiej bliskości ma znaczenie dla rozwoju lub remisji problemu alkoholowego w rodzinie.

W tym "rodzinnym nurcie" mieściły się także doniesienia, w których podejmowano problem uwarunkowań międzygeneracyjnej transmisji wzorów picia alkoholu (J. Barrias, Portugalia; T. Harford, USA; A. Narusk, Estonia; J. Orford, Anglia). Z badań tych wynika między innymi, że powielaniu negatywnych wzorów picia sprzyja przede wszystkim konfliktowa sytuacja w rodzinie, brak kontroli nad wolnym czasem potomstwa oraz, że te czynniki (łącznie z negatywnym wzorem) są znacznie bardziej istotnym predyktorem dla chłopców niż dla dziewcząt.

W kilku referatach podjęty został problem dzieci wychowywanych w rodzinach z problemem alkoholowym (np. E. Sobczyk, E. Stępień, Polska; S. Hesse, Szwecja; F. Hansen, Norwegia, E. Christensen, Dania). Najważniejsze konkluzje dotyczyły konsekwencji dla prawidłowego rozwoju dziecka zaburzonych w wyniku alkoholizmu rodziców relacji rodzice-dziecko oraz relacji dziecko-otoczenie społeczne. Stwierdzono m.in., że dzieci te odczuwają znacznie mniej wsparcia u swoich rodziców niż ich rówieśnicy z rodzin bez problemu (E. Stępień), że częściej ulega zaburzeniu lub zerwaniu więzi pomiędzy nimi a rodzicami (F. Hansen), co wiąże się z poszukiwaniem alternatywnych źródeł wsparcia. Stwierdzono także, że doświadczenia tych dzieci w rówieśniczych kontaktach interpersonalnych są znacznie uboższe niż rówieśników, a także, że oceniane są one przez dorosłe otoczenie przez pryzmat alkoholizmu rodziców (E. Sobczyk).

Analizując warunki wychowawcze dzieci z rodzin z problemem alkoholowym E. Christiansen, na podstawie badań 394 dzieci kobiet zgłaszających się do tzw. ośrodków pomocy kryzysowej dla kobiet w Danii, stwierdziła, że jakkolwiek tylko ok. 10 % badanych dzieci w różnym wieku było fizycznie maltretowanych, to wszystkie z nich były świadkami znęcania się i fizycznych ataków wobec swoich matek. Taka sytuacja zdaniem autorki, znalazła odzwierciedlenie

w ujawnianych przez dzieci specyficznych reakcjach i symptomach utrudniających nawiązanie kontaktu z dzieckiem i na pewno nie pozostaje bez wpływu na jego rozwój emocjonalny i społeczny. Else Christensen zwraca także uwagę, na fakt, że większość z badanych przez nią dzieci, dla których był to pierwszy kontakt z placówką oferującą pomoc i wsparcie nie można zaliczyć do grupy tzw. "dzieci problemowych" (tj. sprawiających szczególne trudności, poważnie zagburzonych itp.), co zdaniem autorki wskazuje m.in. na znaczenie tego typu placówek wczesnej interwencji terapeutycznej dla ujawniania i redukcji napięć związanych z obserwowanymi przez dziecko aktami przemocy.

Wreszcie w rodzinnym nurcie należy odnotować pracę poświęconą próbie klinicznej analizy rodzinnych sposobów radzenia sobie z problemem alkoholowym (G. Natera, Meksyk) oraz doniesienia analizujące znaczenie ruchu Al-Anon w pomocy i terapii rodzin z problemem alkoholowym.

Drugi dość obszerny nurt prezentowanych badań dotyczył problematyki spożycia alkoholu wśród kobiet. Omawiano rozmiary picia i nadużywania alkoholu wśród kobiet w porównaniu do mężczyzn oraz psycho-społeczne skutki i uwarunkowania ich alkoholizmu (D. Parker, USA; L. Kubicka, Czechosłowacja; M. Nystrom, Finlandia; E. Haavio-Mannila, Finlandia). Badania E. Havio-Mannila pokazały np., że w populacji fińskich kobiet częściej nadużywały alkoholu te, które osiągnęły wyższe wykształcenie i status społeczno-ekonomiczny, pracują razem z mężczyznami, są mężatkami, ale nie posiadają dzieci, posiadają natomiast grono bliskich przyjaciół. L. Kubicka (Czechosłowacja) do powyżej wymienionych predyktorów picia kobiet dodaje jeszcze, że młodsze kobiety piją częściej niż starsze, a także częściej piją kobiety bardziej atrakcyjne fizycznie. Stwierdził on także w swoich badaniach, że wysoki poziom lęku u kobiet wiąże się zarówno z wyższymi wskaźnikami picia jak i z pełną abstynencją.

W kontekście tych ustaleń dyskutowany był problem podejmowania przez kobiety ról bardziej męskich i znaczenie tego zjawiska dla występowania alkoholizmu wśród kobiet. Wszystkie badania potwierdzają jednak, że rozmiary spożycia alkoholu wśród kobiet są mniejsze niż wśród mężczyzn jakkolwiek różnice te, w ostatnich latach, zmniejszają się (np. Barrias, Portugalia; Nystrom, Finlandia).

Np. badania Nystroma pokazały, że fińskie studentki piją mniej i rzadziej niż ich koledzy oraz rzadziej upijają się. W problematyce kobiety - alkohol warto także odnotować badania M. Holmili, z których wynikało, że kobiety uzależnione od alkoholu spotykają się z surowszą oceną i restrykcjami społecznego otoczenia niż mężczyźni w związku z ich pićm.

Trzeci nurt badań prezentowanych podczas sympozjum obejmował problemy związane z oddziaływaniem zintytucjonalizowanym i nieformalnym w zakresie profilaktyki i różnych form terapii alkoholizmu. Obok problematyki związanej z działalnością ruchu AA do najciekawszych wystąpień można zaliczyć dwa referaty. Pierwszy zaprezentowany przez J. Orteę z Peru, dotyczył programu prewencji spożycia alkoholu wśród młodzieży, wykorzystującego aktywność społeczną tzw. "naturalnych przywódców" dla modelowania pożądanych wzorów zachowań. Drugie wystąpienie dotyczyło problemu społecznej reedukacji rodziny w specjalnie zorganizowanej społeczności - wiosce rodzin problemowych (S. Kessel, Szwecja). Rodzina przebywa w wiosce przeciętnie przez dwa lata, co dla leczenia, w wielu wypadkach ciężkiego stadium uzależnienia od alkoholu, wydaje się być okresem raczej krótkim, ale z punktu widzenia procesu rozwoju dziecka - jest to okres bardzo znaczący. Istotą programu jest wielokierunkowe i wieloaspektowe oddziaływanie na całą rodzinę. Metody pracy z dziećmi i ich rodzicami są ciągle doskonalone, a różne aspekty osiągniętych rezultatów - poddawane systematycznej ocenie. W referacie m.in. pokazane zostały wyniki ilustrujące, że: 1. tzw. pole społecznego funkcjonowania dzieci z rodzin z problemem alkoholowym jest znacznie uboższe niż dzieci wychowujących się w rodzinach bez tego problemu, 2. oddziaływania stosowane w wiosce ukierunkowane na rozwój kontaktów społecznych dziecka dają istotnie lepsze rezultaty (tj. znaczne poszerzenie pola społecznego funkcjonowania, głębsze i bardziej zróżnicowane kontakty) niż obserwowano u dzieci z rodzin alkoholowych spoza wioski.¹

Wszystkie wystąpienia były omawiane przez wyznaczonych komentatorów oraz poddawane ogólnej dyskusji, co znacznie podniosło merytoryczną wartość konferencji.

¹ Materiały z konferencji do wglądu u autora (Instytut Psychiatrii i Neurologii).